

Kısaltılmış Milletlerin Zenginliği

ve Epey Kısaltılmış Ahlâkî Duygular Kuramı

Eamonn Butler



LiBeRtE

Kısaltılmış Milletlerin Zenginliği

*The Condensed Wealth of Nations and the Incredibly Condensed
Theory of Moral Sentiments*

Eamonn Butler

*The Condensed Wealth of Nations and the Incredibly
Condensed Theory of Moral Sentiments*

Çeviren: **Hakan Şahin**

ISBN: 978-605-9823-34-0

Liberte Yayınları® / 219

1. Baskı: Ekim 2018

© 2018, Liberte Yayınları®

© Adam Smith Research Trust 2011, Published in the UK by ASI
(Research) Ltd. | www.adamsmith.org

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde
fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Yayınevi bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî
takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Koordinatörü: **Emre Turku**

İç Tasarım: **Yavuz Selim Erfidan**

Kapak Tasarımı: **Mesut Koçak**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayınevi

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.



Eamonn Butler

Eamonn Butler, önde gelen siyasal düşünce kuruluşlarından Adam Smith Enstitüsü'nün müdürüdür. İktisat, felsefe ve psikoloji alanında lisans dereceleri olan yazar 1978'te St. Andrew Üniversitesi'nde doktorasını tamamlamıştır. 70'li yıllarda, Adam Smith Enstitüsü'nün kuruluş çalışmaları için İngiltere'ye dönmeden önce ABD Temsilciler Meclisi'nde görev almış, Michigan Hillsdale Üniversitesi'nde felsefe dersleri vermiştir. 2012 yılında Edinburgh İşletme Okulu'ndan onursal edebiyat doktorası ile ödüllendirilmiştir. Şu an Mont Pelerin Topluluğu'nun kâtibidir.

Eamonn, öncü iktisatçılardan Milton Friedman, F. A. Hayek ve Ludwig von Mises hakkında eserler kaleme almıştır. Kendisi Avusturya İktisat Okulu'nun önde gelenlerindedir. IEA yayınları kapsamında Adam Smith, Ludwig von Mises ve Kamu Tercihi Kuramı hakkında temel eserler yazmıştır. *Forty Centuries of Wage and Price Controls (Ücret ve Fiyat Kontrolünün Kırk Asırlık Tarihi)* ve IQ üzerine bir dizi eserin eş yazarlığını yapmıştır. Yakın zamanda kaleme aldığı *The Best Book on the Market, The Rotten State of Britain and the Alternative Manifesto* adlı çalışmaları kayda değer bir ilgi görmüştür. Butler, yazılı ve kitlesel medya organlarına da sürekli katkı sağlamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Takdim	11
Giriş	15
Kitabın Planı.....	17
Çevirmenin Notları.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM: Kısaltılmış Milletlerin Zenginliği	19
Birinci Cilt: İktisadî Verimlilik ve Üretim Faktörleri.....	20
Uzmanlaşma ve Üretkenlik.....	20
Mübadeleden Sağlanan Karşılıklı Kazançlar.....	22
Daha Geniş Pazarlar Daha Büyük Kazançlar Getirir.....	24
Para ve Değer.....	25
Emek, Sermaye ve Toprak.....	27
Üretim Maliyetleri ve Piyasa Fiyatları.....	28
Özel Fiyat Etkenleri.....	30
Ücretler İktisadî Büyümeye Bağlıdır.....	31
Ücret Oranlarını Etkileyen Faktörler.....	33
Sermaye ve Kâr.....	34
Piyasadaki Maaş Oranları.....	35
Ücretler ve Siyaset.....	37

Toprak ve Kiralar	39
Farklı Odakların Kişisel Çıkarı.....	42
İkinci Cilt: Sermaye Birikimi	43
Sermayenin Bölümleri.....	44
Para.....	44
Üretken ve Üretken Olmayan Emek.....	46
Faiz.....	50
Sermaye Üzerine Başka Düşünceler	51
Üçüncü Cilt: İktisadî Kalkınma	53
Tarımın Önceliği.....	53
Şehirlerin Yükselişi.....	54
Kira Hukuku ve Tarımsal Verimlilik.....	56
Dördüncü Cilt: İktisat Teorisi ve Politikası.....	58
Merkantilizm.....	58
Ticaret Kısıtlamaları.....	60
Meşru ve Gayrimeşru Ticaret Engelleri	61
Vergi İadeleri, İhraç Primleri, Fiyat Kontrolleri ve İthalat Tercihleri.....	63
Kolonyal Ticaret Kısıtlamaları	65
Tarımcı Sistem	69
Beşinci Cilt: Devletin Rolü.....	71
Savunma harcamaları.....	71
Adalet	72
Kamusal İşler	74
Gençlerin Eğitilmesi	76
Dinî Eğitim.....	79
Devlet Harcamalarının Finansmanı	79
Vergileme İlkeleri.....	81
Toprak Vergileri.....	82
Sermaye ve Gelir Vergileri	83
Maaşlar, Bireyler ve Mallara Yüklenen Vergiler	84
Kamu Borçları.....	85

İKİNCİ BÖLÜM: Epey Kısaltılmış

Ahlâkî Duygular Kuramı	89
Erdemin Temeli Olarak Doğal Empati.....	89
Ödül, Ceza ve Toplum.....	92
Vicdan.....	93
Ahlâk ve Para.....	94
Erdem ve İyi Toplum.....	94
Daha Fazla Okuma İçin	97

Takdim

YAZILDIĞI GÜNDEN BERİ HAKKINDA EN ÇOK ŞEY SÖYLE-
nen eserlerden biri *Milletlerin Zenginliği*'dir. İskoç aydın-
lanmasının önemli isimlerinden olan Adam Smith'in, bu
eserle birlikte iktisadî düşüncüyü bir bilim dalı olarak tesis ettiği
söylenir. Gerçekten de dönemi itibariyle hayli zengin ve ezber
bozucu bir içeriğe, detaylı analizlere ve derinlikli bilgilere sahip
olan *Milletlerin Zenginliği*, sahip olduğu şöhreti sonuna kadar hak
etmektedir.

Adam Smith, modern iktisat biliminin kurucusu olarak *Millet-
lerin Zenginliği*'nde, kendi döneminin iktisadî sorunlarına bir bir
değinmiş, neredeyse hiçbir konuyu dışarıda bırakmamıştır. Onun
dönemine hâkim olan merkantilist iktisat düşüncesine yönelttiği
güçlü eleştirilerle bu anlayışı tabiri caizse yerle bir etmiştir. Yine
kendi döneminde Turgot ve Quesnay gibi Fransız iktisatçıların
benimsediği fizyokrasi sistemini de ele alan Smith, bu anlayışın
olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya dökmüştür. Tüm bu modellerin
yanına, kendi önerisini de barındıran serbest ekonomi mode-
lini koyarak bunun neden daha iyi olduğunu anlatmış, kendisin-

den sonra Batı dünyasında güçlenecek olan ve bugün sahip olduğumuz hayat kalitesinin arkasındaki entellektüel zemini oluşturan liberal ekonomi anlayışının öncülüğünü yapmıştır.

20. yüzyılın liberalleriyle kıyaslandığında kendisini daha çok bir klasik muhafazakâr olarak konumlandırabileceğimiz Smith, serbest piyasayı savunurken sanılanın aksine insanın rasyonalitesine değil, vicdanı ve sağduyusuna dayanan geleneklerine güvenmektedir. Smith, piyasanın doğal bir düzene sahip olduğuna, devlet yetkililerinin ekonomiyi planlamaya yönelik iyi niyetli girişimlerinin piyasadaki doğal düzenden daha iyi bir sonuç üretmediğine, serbest piyasanın hemen her zaman kaynakları en verimli şekilde tahsis ettiğine, bunun da aslında insan tabiatının mucizevî bir olgusu olduğuna inanmaktadır. Ayrıca sanılanın aksine Smith güçlü bir emperyalizm karşıtı olarak eserinde İngiltere'nin sömürgeci politikalarına da esaslı eleştiriler yöneltmektedir.

İslâm ekonomisi alanında doktora çalışması yapan bir akademisyen olarak bu eseri tercüme etmeye başladığımda Adam Smith'in, 2000'li yılların Türkiye'sine hâkim olan muhafazakârlığa bu kadar iyi hitap edebileceğini tahmin etmemiştim. Eminim bu kitabı okuyanlar da bunu takdir edecek ve benim hislerimi paylaşacaktır.

Elinizdeki kitap, İngiliz iktisatçı Eamonn Butler tarafından *Milletlerin Zenginliği*'nin, 21. yüzyılın insanına tercüme edilmiş bir özetidir. Butler bu kitapla birlikte iktisat alanında önemli bir açığı kapatmaktadır. Hepimizin hakkında çok şey duyduğu, fakat okuması bugün bizim için epey zor olan bu muazzam eseri yaklaşık 80 sayfada özetlemiş, terimlerini güncelleştirmiş, yer yer izah ederek kolay anlaşılır bir hale getirmiştir. Butler bu eserle Adam Smith gibi önemli bir ismi, kendisine çok ihtiyaç duyduğumuz günlere ve yanımıza getirmektedir.

Giriş

ADAM SMITH'İN İKTİSAT ALANINDAKİ ÖNCÜ ESERİ *Milletlerin Zenginliği* (1776) yaklaşık 950 sayfa uzunluğundadır. Çağdaş okuyucular onu neredeyse anlaşılabilir bulurlar. Dili tumturaklı, terimleri eskidir. Bir tanesi 70 sayfaya ulaşan konu dışı bölümleri vardır ve on sekizinci yüzyıla ait örnekleri genelde bizi aydınlatmak yerine kafamızı karıştırır.

Milletlerin Zenginliği yine de dünyanın en önemli kitaplarından biridir. Newton'un fizikte yaptığını, Darwin'in biyolojide yaptığını o iktisat alanında yapmıştır. Ticaret, alışveriş ve kamu politikaları hakkında kabul edilmiş ve modası geçmiş bilgi birikimini alıp -bugün halen yararlı bir biçimde kullandığımız- yepyeni ilkelere göre yeniden ifade etmiştir. Smith, milli refahın bir ölçüsü olarak gayrisafi milli hâsıla kavramının ana hatlarını çizmiş; çok büyük verimlilik kazançlarına imkân veren şeyin uzmanlaşma olduğunu belirlemiş; alışverişten sadece satıcının değil, her iki tarafın fayda sağladığını fark etmiş; piyasanın, kaynakları harika bir etkinlikle bölüştüren otomatik bir mekanizma olduğunun farkına varmış; farklı üreticiler arasında verimli ve geniş çaplı işbirliğine izin ve-

ren şeyin bu mekanizma olduğunu anlamıştır. Tüm bu fikirler iki yüz yıl sonra bile iktisat ilminin ana yapısının birer parçası olarak kalmıştır.

Dolayısıyla *Milletlerin Zenginliği* okumaya değerdir ama okunması imkânsızdır. Bizim bugün ihtiyacımız olan, onun çok daha kısa bir versiyonudur. Smith'in fikirlerini çağdaş bir yorumcunun filtresinden geçmeden, ama çağdaş bir dille sunan kısa bir versiyon... Bu kitap, dili ve teknik terimleri güncelleyerek, Smith'in örnekleri ve ifadelerinden yeteri kadarını sunarak kattığı renklilikle ve Smith'in erken dönem fikirlerinden bugüne, iktisâdi kavramların nasıl geliştiğini açıkladığı küçük notlarla tam da bunu yapmayı hedeflemektedir.

Aynı uygulama Smith'i meşhur yapan diğer büyük eseri *Ahlâkî Duygular Kuramı* (1759) için de kullanılmıştır. Smith'in Glasgow Üniversitesi'ndeki felsefe derslerinin bir ürünü olan bu kitap, ahlâkı, bizim sosyal varlıklar olmamızın doğal sonuçları üzerinden açıklamaktadır. Bu eser genç Buccleuch¹ dükünün üvey babasını öyle etkilemiştir ki o derhal Smith'i (cömert bir ücret karşılığında hayat boyu) çocuğuna hoca olarak tutmuş ve Avrupa'ya yaptığı eğitim seyahatinde ona eşlik ettirmiştir.

Sahip olduğu zaman ve bu seyahatlerde azar azar topladığı sezgilerle Smith, daha sonra *Milletlerin Zenginliğine* dönüşecek olan kitabın taslağını hazırlamaya başladı. Metni yazmak ve son haline getirmek için İskoçya'daki evinde bir on yıl daha harcadı ve bu süre içerisinde fikirlerini Londra'da bulunan dönemin öncü entelektüelleriyle tartıştı. Kitabın bitmesi ayı bir ticarî başarıydı. Kısa zamanda pek çok yeni baskısı yapıldı ve birçok dile tercüme edildi.

İçerik devrim niteliğindedir. Milletlerin kendi zenginliğini diğer ülkelerden koruması gerektiği yönündeki hâkim görüşü

1 Bakılov şeklinde okunur (çn)

doğrudan eleştiriyordu. Milletler arasındaki serbest alışverişin ve hatta evdeki bireyler arasındaki serbest alışverişin bile her iki tarafı da öncekinden daha iyi duruma getirdiğini gösteriyordu. Devletlerin çeşitli denetimler, tarifeler ve vergilerle bu özgürlüğe müdahale ettiklerinde insanları daha zengin değil, daha fakir hale getirdiklerini iddia ediyordu.

Smith'in fikirleri siyasetçileri etkiledi ve olayları değiştirdi. Bu fikirler ticaret anlaşmalarına, vergi reformlarına, tarifelerin ve sübvansiyonların ortadan kaldırılmasına yol açtı. Bu olaylar da on dokuzuncu yüzyıl serbest ticaret asrına ve büyüyen dünya zenginliğine kapı araladı.

Kitabın Planı

Aşağıdakiler içerisinde normal metin halinde yazılanlar, Adam Smith'in önermelerinin yazar tarafından kısaltılmış halidir. Dar paragraflar ise Smith'in kendi sözleridir. *Yatık metinle* yazılanlar ise yazarın, Smith'in söylediklerine ve bunların neden önemli olduğuna dair açıklamalarıdır.

Çevirmenin Notları

Bu kitapta *Milletlerin Zenginliği* adlı eserden bolca alıntı yer almaktadır. Tüm alıntıların dipnotlarında verilen paragraf ve sayfa numaraları aynen orijinal eserdeki dipnotlarda geçtiği gibidir. Dipnotların yanında, parantez içindeki 'TR' ibaresiyle verilen sayfa numaraları ise çevirmen tarafından eklenmiş olup *Milletlerin Zenginliği*'nin Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayınlanan Türkçe tercümesinin 2014 yılına ait dokuzuncu basısında söz konusu dipnotun karşılık geldiği sayfa numaralarıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kısaltılmış Milletlerin Zenginliği

BİR MİLLETİN ZENGİNLİĞİ KİŞİ BAŞI MİLLİ HÂSILASI, YANI ortalama bir kişinin gerçek üretimidir. Bir ülkenin elinde bulunan herhangi bir doğal kaynak miktarı için bu kişi başı hâsıla değeri, üreten insanların nüfusa oranına bağlıdır. Fakat aynı zamanda, daha da önemli olarak, üretken iş gücünün sahip olduğu beceri ve verimliliğe bağlıdır.

O zamanlar bu yepyeni bir fikirdi. Hâkim bilgi birikimi zenginliğin paradan, yani altın ve gümüş gibi değerli madenlerden ibaret olduğu yönündeydi. Smith, gerçek zenginliğin aslında paranın satın aldığı şeyler, yani 'yıllık toprak üretimi ve halkın emeği' olduğu konusunda ısrarcıdır. Bu, bizim bugün gayrisafi milli hâsıla ya da GSMH olarak bildiğimiz ve farklı ülkelerin zenginliğinin ölçüsü olarak kullanılan şeydir.

Birinci cilt,² bu üretim verimliliğini geliştirecek olan mekanizmayı inceler. Üretken istihdam, sermayenin³ ne kadar ve nasıl kullanıldığına bağlıdır. İkinci cilt bunu inceler. Üçüncü cilt, milli hâsılanın kamu politikalarından nasıl ciddi şekilde etkilendiğini ele alır. Dördüncü cilt tüm bu faktörler ışığında farklı iktisat teorilerini değerlendirir. Beşinci cilt devlete düşen en uygun rolü, vergilendirme ilkelerini ve devletin ekonomiye etkisini tespit eder.

Birinci Cilt: İktisadî Verimlilik ve Üretim Faktörleri

Uzmanlaşma ve Üretkenlik

İktisadî verimliliğin anahtarı uzmanlaşma, yani işbölümüdür. Önemsiz bir toplu iğne üretimini ele alalım mesela. Gereken maddeler bizim için çıkartılmış ve eritilmiş bile olsa çoğumuz bir günde bir iğne dahi üretmekte zorlanırdık. Hele yirmi tanesini, kesinlikle yapamazdık. Oysa bir iğne fabrikasında on kişi bir günde 48.000 iğne üretebilir. Bu, her birinin işin bir bölümü üzerinde uzmanlaşmış olmasından dolayıdır. Biri kabloyu çeker, diğeri onu düzleştirir, üçüncüsü onu keser, dördüncüsü onu işaretler, beşincisi ucunu biler. Topunu yapıp iğneye entegre etmek daha da uzmanlık gerektirir, iğneleri parlatıp paketlemek hakeza... Uzmanlaşma bu süreci binlerce kat daha üretken hale getirmiştir.

Üretkenlikteki bu muazzam artış uzmanlaşmanın sadece meslek içinde değil, meslekler arasında da uygulamaya konmasına yol açtı. Çiftçilik mesela, eğer çiftçiler sahip oldukları bütün zamanı tarlayla, ekinlerle ve hayvanlarla ilgilenmeye ayırsa, arada gereken alet edevatı toparlayıp kendi ev eşyalarını yapmak için durmak zorunda kalmasa çok daha verimli hale gelir. Benzer şekilde nalbur-lar ve mobilyacılar da kendi yiyeceklerini yetiştirmek için boş

2 Milletlerin Zenginliği beş ciltten oluşur. Bu ciltler de kendi içinde bölümlerden oluşur.

3 Smith'in ('mevcut mal' anlamında) "stock" yazdığı yerlerde kastettiği şey bugün bizim "sermaye" dediğimiz şeydir.

kü bu öneri; çıkarları toplumunkiyile örtüşmeyen, onları aldatarak bir şeyler elde edebilecek olan ve elde eden bir gruptan gelmiştir.

Bu sınıftan gelen yeni bir kanun veya regülasyon önerisi her zaman büyük bir ihtiyatla dinlenmelidir. Sadece çok titiz değil, aynı zamanda çok şüpheli bir ilgiyle uzunca ve dikkatlice incelenmeden asla benimsenmemelidir. Çünkü bu öneri, çıkarları asla toplumunkiyile birebir aynı olmayan, genellikle toplumu aldatmak ve hatta baskı altına almak isteyen ve bu sebeple her fırsatta hem aldatmış hem de baskı altına almış bir insan sınıfından gelmektedir.²⁹

İkinci Cilt: Sermaye Birikimi

Gelişmiş bir piyasada ihtiyaçlarımızın çoğunu kendi ellerimizle yaptıklarımız sayesinde değil, başkalarıyla yaptığımız gönüllü mübadele sayesinde karşılarız. Fakat bunun anlamı, ihtiyacımız olan ürünleri alabilmek için önce kendi ihtiyaç fazlamızı üretip satmamız gerektiğidir. Mesela bir dokumacının öncelikle bir dokuma tezgâhını, gerekli alet-edevatı ve malzemeleri satın alacak veya kiralayacak bir sermayesi; ürettiği kumaş bitip, pazara götürülüp, satılana kadar kendisini idare etmeye yetecek kadar geçimliği olmalıdır.

Başka bir deyişle insanlar, uzmanlık gerektiren mesleklere girip üretkenlik eseri olan yüksek kazançları elde etmeden önce sermaye birikimine ihtiyaç vardır. Piyasadaki uzmanlık ne kadar fazlaysa onu devam ettirmek için gereken sermaye de o kadar fazladır. Bundan dolayı sermaye birikimi iktisadî kalkınmayı besler. Bu verimli bir döngüdür. Sermayenin büyümesi uzmanlaşmayı ilerletir, uzmanlaşma daha büyük ihtiyaç fazlası yaratır ve bu fazlalık yeni

29 Milletlerin Zenginliği, Cilt 1, Bölüm 11'in sonu, par. 10, s. 267. (TR: s. 283)

ekipman için tekrar yatırıma dönüştürülerek daha fazla uzmanlaşmayı ve büyümeyi mümkün kılar.³⁰

Sermayenin Bölümleri

Sermayenin iki bölümü vardır. Biri gelir getirmesi beklenen bölümdür. Bu sahibinin yanında kalacak olan bir sabit sermaye veya öyle olmayan bir dönen sermaye olabilir. Diğer bölüm tek seferde yapılan tüketimi karşılayan bölümdür. Bu bölüm, tüketim amacıyla alınan mal stoklarını, herhangi bir kaynaktan elde edilen gelirleri, henüz tamamen tüketilmemiş olan giysi, mobilya gibi mallara ait stokları içerir.

Smith aslında 'stokların', sermaye ve diğer stoklar şeklinde bölündüğünü söylemekte. Bunu modern terminolojiyle ifade etmek kolay değil. Sermaye en iyi genel terim olarak görünüyor ama Smith'in tanımı gelirleri de içeriyor. Oysa modern iktisatçılar geliri sermayeye dâhil etmezler. Buna rağmen eldeki para, devam eden işler, sabit ve dönen varlıklar bugün birer sermaye birimi olarak kabul edilir.

Para

Her ne kadar biz bir kişinin gelirini genelde parasal terimlerle, yani belli miktar altın ve gümüşle ifade etsek de paranın aslında kendisine ait bir değeri yoktur.³¹ Para yalnızca bir mübadele aracıdır. Milletin üretimini pazara ulaştıran bir anayoldur, fakat kendi kendine bir şey üretmez. Gerçek zenginlik parada değil, paranın satın alabileceklerinde yatar.

Parayla zenginliğin ayrı şeyler olduğu gerçeği çok kolay gösterilebilir. Bugün bir gine³² gelir elde eden bir kişi yarın bu gineyi

30 *Milletlerin Zenginliği*, Cilt 2, Giriş, par. 2-4, ss. 276-7. (TR: ss. 293-5)

31 *Milletlerin Zenginliği*, Cilt 2, Bölüm 2.

32 Smith'in yaşadığı dönemde, İngiltere'de 21 (gümüş) şiline denk gelen altın para birimi. (çn)

yelerini bu verimi yüksek sektöre yatırdıkları için çok hızlı büyüdüler. Verimi daha düşük olan ticaret ve sanayi sektörlerinde ise ihtiyaç duydukları sermayeyi başkalarından temin ettiler. Amerika'daki sanayicilerin neredeyse tamamı Büyük Britanya tüccarlarının sermayesiyle ithal edilmiştir. Hatta Virginia ve Maryland'de bile bu kıtalararası ticarete katılan mağazalar ve depolar İngilizlere aittir. Eğer şu anki ihtilafların bir sonucu olarak Amerikalılar bu ticareti durdurup sermayelerini ulusal sanayiye yönlendirse yerli üreticilerin elde edeceği tek el ve yükselen maliyetler birlikte değerlendirildiğinde durumları şu ana göre daha kötü olurdu.

İktisadî kalkınma ancak başkalarıyla mübadele edebilecek bir katma değer fazlası üretebilen ülkelerde ortaya çıkar. Ülkeler, diğer ülkelerle aralarına ticaret engelleri koyup kendi kendilerine yetmeye çalışmadıklarında daha iyi bir duruma gelirler.

Üçüncü Cilt: İktisadî Kalkınma

Gelişmiş bir toplumun başlıca ticareti şehirler ile taşra arasındaki ticarettir. Şehirler sahip oldukları zenginliğin bir bakıma tamamını taşradan elde ederler. Fakat bu, o zenginliğe taşra pahasına sahip oldukları anlamına gelmez. Her ikisi de birbirinden faydalanır. Çiftçiler ihtiyaç duydukları aletleri ve ev eşyalarını şehrin zanaatkârlarından temin ederler. Zanaatkârlar ise ürünlerini satmak için pazara ihtiyaç duyarlar. Toplumun nüfusu ve zenginliği ne kadar fazlaysa pazarlar o kadar büyük olur ve taşra o kadar kazanç sağlar.

Tarımın Önceliği

Geçim, rahatlık ve lüksten daha önemli olduğu için taşradaki tarımsal üretim ve iyileştirme, kentlerin büyümesinden önce gerçekleşmelidir. Nitekim kentler ancak taşradaki üretim fazlasının izin verdiği kadar büyüebilir.

Eğer kazançlar eşit olsa insanlar genel olarak sanayi veya dış ticaretle uğraşmak yerine topraktan geçinmeyi tercih ederdi. Toprak ve kira, pek çok kaza ihtimali ve belirsizlik barındıran sanayi ve ticarete göre çok daha güvenlidir. Ayrıca toprak sahipleri kırsal bölgenin güzelliği ve huzurundan istifade ederler. Fakat çiftçilerin de her halükarda demirci, doğramacı, tekerlekçi, sabancı, duvarcı, tuğlacı, derici, ayakkabıcı ve terziye ihtiyacı vardır. Bu insanlar da hizmetleri karşılığında yiyecek ve hammaddeye ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla şehirler ile taşra birbirine bağımlıdır. Bununla beraber şehirler ancak taşranın refah ve talebiyle orantılı bir şekilde büyüyebilirler.

Dolayısıyla insanlar sermayelerini tahsis ederken onu öncelikle toprağa yatırmayı tercih ederler. Ardından sanayi, ondan sonra da pek çok risk barındıran dış ticaret gelir. Kuzey Amerika kolonileri gibi toprağın bol ve verimli olduğu yerlerde sermaye ağırlıklı olarak tarımsal iyileştirmeler için harcanır. Toprağın tamamen geliştirildiği ülkelerde ise sanayiye daha çok sermaye ayrılır. Her iki durumda da ithalat-ihracat işi sanayinin daha gelişmiş seviyede olduğu ülkelere bırakılır. Kuzey Amerika'nın çok hızlı büyümesi sermayesini tarıma yönlendirmesi ve ticareti İngiliz tüccarların finansmanı ile halletmesi dolayısıyladır. Antik Mısır'ın, Çin'in ve Hindistan'ın serveti; ticareti neredeyse tamamen yabancılar tarafından finanse edilen milletlerin de zenginleşebileceğini göstermektedir.

Şehirlerin Yükselişi

Şehirler taşraya bağımlı olmakla birlikte taşranın büyümesine de yardımcı olurlar. Her şeyden önce şehirler, taşra mahsullerinin satışı için geniş pazarlar sunar. İkincisi, şehirlerdeki zengin insanlar, taşradaki toprakları satın alıp iyileştirmek için para harcarlar. Zengin tüccarlar bu sayede kendilerini "taşranın centilmeni" gibi görürler. Onlar da tıpkı bir işletme gibi tarımın gelişmesine katkı

İngiliz kolonilerindeki şeker ve tütün tarlalarında yaygındır lakin köleliği ekonomik kılan şey toprağın mebzul ve mümbit olmasından başka bir şey değildir.

Dördüncü Cilt: İktisat Teorisi ve Politikası

İktisat bilimi insanlar ve devletler için nasıl gelir yaratılacağı ile ilgilendir. Şu ana kadar bu konuda öne sürülmüş iki ana teori vardır: Merkantilizm ve Tarım Ekonomisi.

Merkantilizm

Merkantilizm servetin paradan (altın ve gümüş) oluştuğunu savunur. Bu görüşe göre bir insan veya bir devletin zengin olması, çok miktarda paraya sahip olması anlamına gelir ve bu sebeple ekonomi politikası para toplamaya odaklanmalıdır. Bu hususta parayı kolonilerden devşirip ülkeye sokmalı ve geri çıkmasını engellemelidir.⁴⁹

Bu tutumun bir örneği İspanyolların Amerika kıtasını keşfettiklerinde ilk olarak orada altın veya gümüş olup olmadığını merak etmeleridir. Aynı gerekçelerle İspanya ve Portekiz’de, altın ve gümüşün ihraç edilmesine ilişkin çok sert yasaklar ve ağır vergiler bulunmaktadır. Bazı eski İskoç kanunlarında bile altın ve gümüşün ihraç edilmesini yasaklanmıştı.

Şüphesiz tüccarlar bu tip sınırlamalardan rahatsız olurlar. Bu nedenle onlar, bazı ithal ürünlerin ücretini altın ve gümüş olarak ödemelerine izin verilmesi halinde o ürünleri işleyip başka yerlere ihraç ederek ülke için daha çok para kazanabileceklerini iddia ederler. Bu iddia kuralların biraz esnetilmesini sağlamış, İngiltere ve Fransa’da altın ve gümüşün külçe halinde ihraç edilmesi serbest bırakılmıştır. Hatta Hollanda, madeni paralardaki yasağı da kaldırmıştır.

49 *Milletlerin Zenginliği*, Cilt 4, Bölüm 1.

sistemi devlete sadece üç görev bırakır: savunma, adalet ve belli kamusal işler.

"Hükümdar, herhangi bir insanın ilim ve irfanının asla yeterli olamayacağı bir görevden tamamen azledilmiştir: özel şahısların üretimini yönetme ve onu toplumsal çıkara en uygun istihdam alanlarına yönlendirme görevi."⁶⁰

Beşinci Cilt: Devletin Rolü

Savunma harcamaları

Devletin ilk görevi ve gerekli gideri savunmadır: toplumu başkalarının saldırı ve işgalinden korumak.

Kuzey Amerika'daki yerli kabileler gibi avcı milletlerde insanlar hem avcı hem de savaşçı olmak durumundadır. Savaşırken bile kendi emeklerinin geliriyle geçinmek zorundadırlar. Çünkü onların iâşesini sağlayacak bir kral ya da devlet yoktur.

Türkler ve Araplar gibi göçebe çobanlardan oluşan milletlerin de liderleri olmasına rağmen savaşçılar yine kendi sürülerinin geliriyle geçinmek zorundadırlar. Diğer herkes de aynı şekilde geçimini sağlar. Buna ek olarak bir de mağlup olan düşmanlardan elde edilebilecek ganimetler söz konusudur.

Bir tarım toplumunda ise insanlar yerleşik hayata sahiptir. Çiftlikler öylece terk edilemez. Bu yüzden askerlik çağında olanlar savaşa gider, diğerleri geride kalır. Tohumlar toprakta olduğu müddetçe askerler gözden çıkarılabilir, zira işin çoğunu tabiat halleder.

Sanayi toplumunda ise işler farklıdır. Demirci, dokumacı, doğramacı olan insanlar işlerini bıraktıkları anda gelirleri kesilir. Ulu su savunmak için cepheye götürüldüklerinde kendi geçimlerini sağlamayacakları için mecburen devlet hazinesinden geçinmek

durumundadırlar. Modern askeri seferlerin aylar sürmesi gereken kamusal kaynak miktarını daha da artırmaktadır. Ayrıca askeri teçhizat giderek daha karmaşık ve daha korkutucu hale geldiği için disiplinli ve uzman bir askeri kuvvete gereksinim vardır. Tüm bu nedenlerden ötürü gelişmiş ülkelerde savunma işi devlet tarafından finanse edilmelidir.

Adalet

Devletin insanları yabancı düşmanlardan koruması nasıl gerekliyse yerli düşmanlardan koruması da o kadar gereklidir.

Avcı toplumlarda mülkiyet namına pek bir şey yoktur. İnsanların başkalarına saldırarak elde edebileceği pek bir şey olmadığı için resmi bir adalet yönetimine pek az ihtiyaç vardır. Fakat mülkiyet varsa durum değişir, çünkü hırsızlıkla elde edilebilecek şeyler vardır. Zenginlerin hırs ve tamahkârlığı ya da yoksullar üzerinden eğlenme ve kolaylık sağlama arzusu özel mülkiyetin ihlaline yol açabilir. Biriktirmesi yıllar sürebilen değerli malların mülk edinilmesi bir sivil yönetim ile düzeni ve adaleti tesis edecek bir yargı erkinin tesis edilmesini gerektirir.

"Zenginlerin servetinin bolluğu yoksullarda infiale yol açar. İhtiyaçların tahrik ettiği ve kıskançlığın kışkırttığı yoksullar, zenginlerin mülkiyetini ihlal etmeye meylederler. Yılların emeği yahut belki de pek çok başarılı neslin birikimiyle elde edilen bu değerli eşyaların sahiplerinin bir gece bile güvende uyuyabilmesi, ancak yargıçların korumasıyla mümkündür."⁶¹

Şüphesiz herkesin bağımsız yargıçların otoritesini kabul etmesi makul ve faydalıdır. İnsanlar arasında otoriteye karşı duyulan doğal saygı bu kabulü daha muhtemel hale getirir. İnsanlar güç, bilgelik, basiret, erdemlilik, olgunluk ve yaş gibi kişisel özelliklere saygı duyarlar. Mülk sahiplerinin binlerce uşak tutmak dışında

61 *Milletlerin Zenginliği*, Cilt 5, Bölüm 1, Kısım 2, par. c2, s. 710. (TR: ss. 789-90)

İKİNCİ BÖLÜM

Epey Kısaltılmış Ahlâkî Duygular Kuramı

Erdemin Temeli Olarak Doğal Empati

Bütün insanların diğerlerine yönelik doğal bir duygusu vardır. En kötümüz bile diğerleri ızdırap çekerken bir acıma duygusu hisse-der. Birine vurulmak üzereyken kendimizi geri çekeriz, ip sanatçı-
sını izlerken kıvranırız. Diğerlerinin mutluluklarını da paylaşıyoruz. Gelin buna sempati diyelim.⁸⁷

İnsanın ne kadar bencil olduğu varsayılmış ise de onun tabia-
tında, açıkça onun, başkalarının mutluluğuna ilgi duymasını
sağlayan bazı ilkeler vardır. O onların, kendisine lazım olacak
kadar mutlu olmasını ister. Gerçi bundan bir çıkarı yoktur ama
bunu görmek hoşuna gider.⁸⁸

87 Smith bunu sempati olarak adlandırıyor. Biz de buna sadık kaldık. Fakat bugünün
dilinde *empati* daha isabetli bir kelime olabilir.

88 *The Theory of Moral Sentiments*, Part I, Section I, Chapter I, par. 1, p. 9.

Fakat bunun bazı sınırları vardır. Diğerlerinin duygu ve davranışları sadece içinde buldukları duruma uygun görüldüğünde sempati duyarız. Kederden tükenmiş birini gördüğümüzde başına ne geldiğini öğrenmek isteriz. Sempatimizi hareketlendiren şey onların duyguları değil, daha çok o duyguların ortaya çıkmasına neden olan şartlardır.

Benzer şekilde bunamış insanlar gerçekte gayet mutlu, ölmüş insanlar da artık tamamen kayıtsız olabilir. Fakat onlarla ilgili halen bir şeyler hissederiz çünkü kendimizi o ürkütücü durumun içinde hayal edebiliriz. Fakat kişinin kendisine ya da başkalarına zararlı olduğunu addettiğimiz aşırı keder, asabiyet veya karasevda gibi durumlara sempati duymayız.

Bununla birlikte başka birisi bizim duygu ve düşüncelerimizi aynen paylaştığında bundan gerçek bir haz duyarız.⁸⁹ İçimizi arkadaşlarımıza boşaltırız ve onların sempatisi kendimizi daha iyi hissetmemizi sağlar. Bizimle hemfikir olanların görüşlerini en az bizimkiler kadar adil, doğru ve münasip buluruz. Fakat başkalarının duygularını paylaşmıyorsa yahut onların fikir ve davranışlarını onaylamıyorsa onların hatalı olduğunu düşünürüz ve bu ikimizi de rahatsız eder.

Buna rağmen basit birer gözlemci olarak diğer insanların duygularını tüm yoğunluğuyla hissetmemiz mümkün değildir. Haksızlığa uğrayan birinin şiddetli asabiyetini veya sevdiğini yeni kaybetmiş birinin derin kederini tam anlamıyla hissedemeyiz. Bizim sempatik duygularımız gerçek olsa bile kaçınılmaz olarak daha zayıftır.

Fakat diğer insanlar da bizim duygularımızın gözlemcisi konumundadır. Onlar kadar güçlü hissedemediğimizi göreceklerdir. Bu uyumsuzluk onları rahatsız edecek ve onları, içinde buldukları

89 *The Theory of Moral Sentiments*, Part I, Section I, Chapter II.

Daha Fazla Okuma İçin

Adam Smith'in hayatı ve yazıları üzerine kısa ve zl bir giriş için:

- Butler, Eamonn (2007) Adam Smith – A Primer, Institute of Economic Affairs, London.

Eğer sadece Adam Smith'ten alıntılar peşindeyseniz:

- Haggarty, J. (1976) The Wisdom of Adam Smith, Liberty Fund Indianapolis, IN, USA.

Adam Smith'in temel fikirlerinin nükteli ama zekice bir zeti:

- O'Rourke, P. J. (2006) On The Wealth of Nations, Atlantic Monthly Press, New York, USA.

Adam Smith'in hayatı, çalışmaları ve etkisi üzerine kısa bir biyografik değerlendirme:

- West, E. G. (1976) Adam Smith: The Man and His Works, Liberty Fund Indianapolis, IN, USA.



Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar

Bekir Berat Özipek



ISBN: 978-605-9823-33-3

1. Baskı, Eylül 2018

Avrupa'da ve dünyanın diğer birçok bölgesinde yeni bir önyargı dalgası yükseliyor. Genelde "yabancı"lara, göçmen işçilere ve sığınmacılara, özelde ise Müslümanlara yönelik insan hakları ihlallerini beraberinde getiren bu önyargı, siyasi yelpazenin ondan en başışık olması gereken kesimlerine bile sıçramış durumda.

Geçen yüzyılın başındaki antisemitik önyargı, bugün islamofobik önyargıyı yansıtan fikirler ve suçlama kalıpları şeklinde görünürlük kazanıyor. Bu haliyle yaşadığımız günler, her coğrafyadan özgürlük, adalet ve barış gibi değerleri önemseyen herkese, tarihin tekrarlanmaması için bir şeyler yapma sorumluluğu yüklüyor. Ayrımcı önyargıyı yansıtan fikirlerle yüzleşmeye ve onları çürütmeye yönelik entelektüel çabalar da bunun bir parçası.

"El Kaide ve DAESH gibi örgütler neden hep İslam coğrafyasında ortaya çıkıyor?" "Türkiye kökenliler neden entegre olmuyor?" veya "Bir Müslüman Fransız olabilir mi?" türünden sorulara yansıyan ayrımcı ve dışlayıcı yargılara tatmin edici cevaplar üretmek, egemen söylemi ve entelektüel iklimi değiştirmek gerek.

Bu kitap, ayrımcı, ırkçı, islamofobik önyargıyı yansıtan ve sıkça karşılaşılan sorulara, kısa, anlaşılır ve makul cevaplar üretmek için yazıldı. Ama sayfalarını karıştırırken göreceksiniz ki, önyargıyı göğüslemenin ötesinde -o önyargılı sorular hiç olmasaydı bile- konuşmamız gerekenler var içinde.



Muhafazakarlık

Bekir Berat Özipek



ISBN: 978-605-9823-20-3

4. Baskı, Haziran 2017

“Bir düşünce geleneği ve siyasî ideoloji olarak muhafazakârlik üzerine Türkçe’de yazılmış en kapsamlı eser”

Muhafazakârlik, kendisinden sıkça söz edilen, övülen veya yerilen ama yeterince tanınmayan bir düşünce geleneği ve bir siyasi ideoloji. Kavrama ilişkin bu genel bilgisizlik durumu, kolaylıkla onun değişime karşı olmakla özdeşleştirilmesine veya “tutuculuk” olarak damgalanıp mahkum edilmesine neden oluyor. Oysa muhafazakârlik, Batı tarihinde zengin bir felsefi mirasın taşıyıcısı olan ciddi bir düşünce geleneğini, modern zamanların hem bir parçası, hem de muhalif olan kapsamlı bir doktrini ve içinde yaşadığımız tarih dönemine liberalizm ve sosyalizmle birlikte damgasını vuran bir siyasi ideolojiyi ifade ediyor. Bu çalışma, muhafazakâr siyasi ideolojinin dünyanın çeşitli ülkelerinde aldığı farklı görünümlerin arandaki ortak felsefi ve epistemolojik köklere ışık tutuyor; onun ana omurgasını akıl, toplum ve siyasete ilişkin temel kabulleri üzerinden anlatıyor.



Modernite ve Kıyamet

Bengül Güngörmez

Hüsamettin Arslan Dizisi - 1



ISBN: 978-605-9823-32-6

2. Baskı, Ekim 2018

Batı düşüncesinde Nietzsche'nin ünlü "Tanrı öldü, onu biz öldürdük" deyişiyle Tanrı'nın ölüm ilanının verilmesinin ertesini "insanın Tanrı tarafından değil de politik eylemle kurtuluşu mümkün müdür?" sorusu modern politik teörünün kalbine yerleştirdi. Bu sorudan hareketle ortaya konan "Kurtuluş Teolojileri" Batı'nın çağdaş entelektüel dünyasının en popüler meselelerinden birisidir. Günümüzde politika ile dinin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği sorusu, "sahici dindarlık" ve "Mesihçilik" meseleleri, düşünürleri mutemadiyen meşgul eden soru ve meselelerdir. Elinizdeki çalışma, Batı'da entelektüeller modern politikayı tesis ederken onların kurtuluş ve kıyamet teorilerine nasıl öykündüklerini, dini reddetmelerine rağmen kendi teolojik geçmişlerinden nasıl etkilendiklerini anlama çabasından doğdu. Daha ötede bütünüyle sekülerleşme iddiasına rağmen modernitenin teolojik kökenleri düşünürlerin görüşleri çerçevesinde teşhis edilmeye çalışıldı. Bu gayeyle Batı düşüncesine eserleriyle damgasını vurmuş üç önemli alim, ortaya koydukları üç temel eser merkeze alınarak tahlil edildi; Henri de Lubac, Karl Lowith ve Jacob Taubes. Moderniteye ilişkin çağdaş kritiklere ve politik teolojinin günümüz entelektüellerini bir hayli meşgul eden temel sorunlarına da değindiğimiz bu çalışmada "modern politikada Tanrı'nın ve teolojinin yeri nedir?" sorusu adı zikredilen düşünürlerin görüşleri çerçevesinde tartışılıyor. Modern politik teoriler kıyamet teorileridir ve insanlığın dünyevi kurtuluşunu amaçlarlar. Atilla Yayla'nın da



Paradigmatik Devrim: İngiliz Şanlı Devrimi

Akif Kemal Koç

Hüsameddin Arslan Dizisi - 3



ISBN: 978-605-9823-36-4

1. Baskı, Ekim 2018

Bize göre Şanlı Devrim, siyasi iktidara ya da otoriteye bir başkaldırı ise de, siyasi iktidarın ya da otoritenin hatalarını "yenilik" mefhumuna göre değil, reform anlayışına göre gidermeye çalışan "paradigmatik" bir hadise ya da siyasi değişimdir, Şanlı Devrim "devrim" olarak tanımlandığında bile bir "reform" örneği olarak görülebilir. Bu tespitten yola çıkarak şunları söyleyebiliriz: Toplumda değişiklikler yapmak gerektiğinde, dikkate alınması gereken husus bu değişikliklerin, radikallığı ölçüsünde yıkıcı olabileceği gerçeğidir. İngiliz Devrimlerini model aldığı iddia edilen Fransız Devrimi bu gerçeği gözler önüne sermiştir. Bizler de yaşanan hadiselerden dersler çıkarmakla yükümlüüz

Elinizdeki metnin yazarı bu tür bir toplum mühendisliği projesine ya da "jakobenizm"e ve sosyolojiyi halen "vulgar" bir deyişle "toplum mühendisliği" olarak tanımlayan zihniyete karşı çıkmaktadır. Bu nedenle sosyal bir fenomen olarak "devrim"e (özelde Şanlı Devrim'e) odaklanarak bu tür mühendislik projelerinin sosyal değişim kontekstinde ve "modernleşmekte olan" ülkeler açısından ne kadar zararlı olabileceğine dair ipuçları sunmaya çalışmıştır.

XVI Louis: Bu bir isyan mı?

Rochefoucauld: Hayır, efendim bu bir devrim



Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi

Sururi Aktaş



ISBN: 975-975-6877-48-0

2. Baskı, Ekim 2018

Zaman geçse de hukuk devleti ve hukukun doğasının anlaşılmasında Hayek'in hukuk ve adalet teorisi, önemini hâlâ korumaktadır. Özellikle hukuk kavramının niteliğinin doğru anlaşılması ile hak ve özgürlüklerin doğru temellendirilmesinde özgürlükçü geleneğe dayanan Hayekçi felsefenin önemi yadsınamaz. Ayrıca, akıllı kurucu kibirinin karşısına geleneğin taşıdığı irfanın yerleştirilmesi bakımından bu çalışmanın okuyucular için ufuk açıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir.



Klasik Liberalizm

Eamonn Butler



Çeviren: Arda Akçiçek

ISBN: 978-605-9823-28-9

1. Baskı, Haziran 2018

Klasik liberalizm, siyasal ve sosyal felsefenin en önemli akımlarından biridir. 'Batılı bir ideoloji' olarak görülmek yerine, yönelim bakımından evrensel ve dünyadaki tüm kültür ve medeniyetlerdeki uyumlu ve olumlu gelenekleri kullanan bir akım olarak görülmelidir.

Bu çalışma, klasik liberalizmin ne olduğunu ve ne olmadığını tarif etme konusunda kusursuz bir iş çıkarmaktadır. Klasik liberalizmin ilkeleri, karakteri ve gelişimine ilişkin anlaşılır bir başlangıç sunarak sosyal, siyasî ve ekonomik özgürlüğe ilişkin genel konseptini, aynı zamanda temel öğeleriyle birlikte sistem-atik görüntüsünü anlamaya çalışan öğrenci ve okuyucular için tasarlanmıştır.

Özgürlüğün Kitaplığı İnternette...

www.liberte.com.tr

